

Theodor Haecker

Pozni vnuk Zahoda ali branilec Svete Trojice (1879-1945)

Skoraj ni filozofa, ki bi ga tako sistematično zamolčali kakor so prav njega. Njegovega imena ni mogoče najti ne v predavalnicah, ne v strokovnih filozofskih člankih, niti ne v slovitih leksikonih filozofov, niti v leksikonih krščanskih mislecev, kamor bi prav gotovo sodil. Preprosto, kakor da ga nikoli ne bi bilo. V pozabno se navadno pogrezajo filozofi, ki so manjšega kova ali pa niso tako vplivni, čeprav tudi ti dobijo svoje mesto v kakem seznamu. Zatajijo pa filozofe predvsem totalitarni režimi, ker oblastnikom ne pišejo po volji ali se jim celo zoperstavljajo. Theodor Haecker pa ne sodi ne v kategorijo manjših filozofov, saj je prav on učil, v čem je veličina filozofa: „Tam, v čemer je kdo velik, ne prezre niti najmanjšega, tam, kjer je majhen, vidi, če sploh kaj vidi, samo veliko“, ne v kategorijo filozofov, ki bi jih danes morali iz kakršnih koli razlogov tajiti. Nasprotno: Haecker bi prav danes moral soditi med najbolj slovite filozofe, saj je bil največji (nemški) kritik nacionalnega socializma, in to ne po izgubi vojne, kakor so nekateri drugi misleci šele potem obračali svoje plašče po vetru in se začeli distancirati od te strahotne oblike socializma, temveč že pred prevzemom oblasti. Zoper to laž se Haecker ni postavil samo z besedo, temveč tudi z dejanjem, saj je bil duhovni oče uporniškega gibanja „Weiße Rose“ in je to gibanje tudi podpiral. Paradoks zgodovine pa je, da se danes intelektualci raje klanjajo filozofu, ki je videl v nacionalnem socializmu rešitev in celo uresničitev svoje filozofije, Martinu Heideggru, ki je še po vojni trdil, da je „bit dostopna

samo nemškemu jeziku.“ Toda kaj so resnični vzroki za to, da je Haecker danes izgubljen sin evropske filozofske misli?

Prav gotovo je bil Haecker tujec v času, v katerem je živel, in je tujec tudi v današnjem času. Njegov svetovni nazor se popolnoma razlikuje od nazora naših sodobnikov. „Svet je red“, kakor pravi Tomaž Akvinski, je bil tudi Haeckerjev nazor in zanj velja celo narobe: „Red je svet (v smislu svetósti)“ ali pa pustimo, da spregovori on sam: „Resnični red pa je sveti red, je hierarhija. Pravo gospostvo je gospostvo *svetega*, je hierarhija, je sveto.“ To pa je ravno bolezen današnjega časa, da vse vidi na isti ravni, in če to prenesemo na optiko, potem vemo, da ničesar ne more videti, če so objekti razporejeni drug za drugim in tako drug drugega prekrivajo.

Drugi vzrok, zakaj Haecker ni več v ustih današnjega misleca ali pa vsaj v njegovem duhu, je ta, da je napadel dva največja svetnika nemške kulture, pesnika Goetheja in filozofa Kanta. To ni bil napad z mečem in krvjo, temveč napad z besedo in duhom. Na filozofski ravni je namreč razkrinkaval njune šibkosti. Tega pa seveda Nemci ne prenesejo, da bi jim kdo vzel še edina dva posvetna svetnika, ki jih imajo. In niso še preboleli nacionalnega socializma.

Nacionalizem pa še zdavnaj ni premagan, ker ni premagan na duhovni ravni. Nacionalizem ima danes še bolj prefinjene oblike, kakor jih je imel v preteklosti. Tudi Evropska zveza, ki naj bi bila združitev evropskih narodov, podžiga vse vrste nacionalizmov, ker ne pozna dveh temeljev, na katerih počiva

Evropa: „Obstoj zahodnega človeka - in še mu pripada tudi Nemec - počiva na dveh temeljih: na grško-rimski *humanitas*, na enkratno providentnem odkritju naravnega *logosa*, ki je v uri poganškega adventa, v Vergiljevi uri, segal po nadnaravnem, in na razodetju, na veri, na krščanstvu in njegovem neposrednem predhodniku judovstvu.“ Evropska zveza ne pozna višje povezanosti med ljudmi kakor pa njihovo pripadnost h kakeму narodu. Haecker pa je laž nacionalizma razkrinkal v najbolj preprostem in obenem duhovitem stavku: „Enotnost človeka je v duhu in ne v krvi.“

Tretji vzrok za to, da je Haecker za sodobno zavest izgubljen, je njegova zavzetost za Sveto Trojico. Trojica namreč ni samo v tem, da imamo Očeta in Sina in Svetega duha.

Ta trojica se namreč nadaljuje pri človeku, ki je sestavljen iz telesa, duše in duha. Obstaja pa tudi trojica lepega, dobrega in pravičnega; trojica razuma, občutja in volje. Vse te trojice pa je sodobni človek že razdril. V Svetega duha danes komaj še kdo veruje, ker namreč ne razume njegovega bistva, ki je tako lepo prikazano v Svetem pismu v binškoštnem čudežu. Sveti Duh je premagal nacionalizem s tem, da je „prevajal“ to, kar so apostoli govorili, v vse jezike. Trojico dobrega, lepega in pravičnega je uničil danski filozof Søren Kierkegaard, ki je bil hkrati tudi Haeckerjev učitelj. Med dobro in lepo je namreč vnesel svoj „ali-ali“, ki ga do tedaj še ni bilo. Sodobna medicina pa je dokaz za razkosanje človekove trojice, saj se kvečjemu ukvarja s telesom, psihologija morda še nekoliko z dušo, a kdo se potem ubada s človekovim duhom? Vse te trojice, ki so izraz ene in večne Trojice, pa je Haecker skušal rešiti.

Zato je bilo zanj lepo in dobro eno in isto, se pravi, tudi neodvisno od človekove subjektivnosti. S tem pa je prizadel sodobnega človeka, za katerega je lepota samo stvar okusa. O tem, kaj je lepo, namreč ne odloča človek:

„Kaj je namreč v resnici lepo, to določa samo Božje bistvo in ne človekov okus.“ Ravno s tem stavkom je napadel Kantovo filozofijo in hkrati celotno filozofijo sodobne umetnosti.

Haecker je tudi utonil v pozabo, ker je bil prepričan, da mora biti filozofija zelo preprosta in jasna. Preprosta mora namreč biti v tem, da jo je mogoče razložiti otroku: „Nauk, ki ga v njegovih *zadnjih načelih* ni mogoče razlagati otrokom, je naravno in nadnaravno napačen.“ V tem stavku pa je spet ranil nemške filozofe, ki so tekmovali v zapletenosti in nerazumljivosti.

Dokaz za to, da je Haecker ostal zvest svojemu načelu, je ta, da je njegovo filozofijo mogoče razložiti s tremi preprostimi principi.

Prvi princip je izražen v stavku: „*Mi smo hierarhisti*“, ki ga Haecker v svojem delu često ponavlja kakor Kasandrino svarilo. To najprej velja na čisto subjektivni ravni. Vsak človek ima svojo hierarhijo, svoj način, kako razpolaga z dobrinami tega sveta. Kdo recimo pripisuje več važnosti denarju, kdo drug pa recimo duhu. Ta princip pa ima svojo veljavo tudi na objektivni ravni. Npr.: najprej so čuti in šele prek njih lahko človek pride do mišljenja in do vere. Obstajata tako rekoč dve zvrsti hierarhij. Prva hierarhija je hierarhija, ki si jo ustvarja človek sam. Tako hierarhijo je imel npr. tudi nacionalni socializem, ki je postavil pripadnost k narodu nad pripadnostjo k veri.

Druga hierarhija pa je Božja hierarhija, ki je neodvisna od človeka. Na to hierarhijo misli Haecker, to je hierarhija, ki jo mora človek odkriti. Dokaz za to, kako prav je imel, so vsi *izmi*, ki so zmešnjave te Božje hierarhije, in so hoteli ustvariti lastno hierarhijo.

Drugi princip je velelnik: „*Ničesar izpuštiti!*“ In spet so *izmi* tisti, ki ves čas nekaj izpuščajo. Racionalizem je npr. izpustil čustva, materializem duha, idealizem spet materijo itn. To pa pomeni, da nimamo več sistemske filozofije. Ni filozofije, ki bi lahko

izdelala model tega sveta in s tem modelom razložila vse misterije. Iz tega namreč izvira napačna filozofija in slaba teologija.

Tretji princip je tudi velelnik in pravzaprav izvira iz prvih dveh: „*Distinguo! Razlikuj!*” To pa je glavna naloga filozofa, da secira svet, da poišče streho za vsak pojem. Glavno vprašanje, okoli katerega se vrti vsa Haeckerjeva filozofija, je: Kje je kak pojem doma? Lepota je npr. doma v duhu. Nemški filozof Kant pa tega ni spoznal, ko je spregledal, da je domovina lepote v duhu: „Eminentna napaka Kantove teze je njena implikacija, ki je poleg tega še eksplicitno izražena: da namreč lepota ne velja za čiste duhove. Ne! Prav nasprotno je celo res: velja *pravzaprav* samo za take. Najdemo jo primarno, bistveno in izvirno samo v duhu.”

Haecker je svoje članke objavljajl pretežno v znani reviji Ludwiger Fickerja, v *Brennerju*. Izdal pa je kar nekaj knjig, ki jih na današnjem nemškem trgu razen njegovega dnevnika *Tag- und Nachtbücher* (1939-1945) ni več mogoče dobiti. To je dokaz, da narod, ki velja za najbolj sistematičnega, vendarle ni tako sistematičen v najvažnejših zadevah ...

Spet lahko rečemo, da Haeckerjevo glavno delo sestavlja trojica knjig: *Vergilij - oče Zahoda* (1931), ki je morda najpomembnejša knjiga; *Kaj je človek?* (1935) in *Krščanstvo in kultura* (1927).

Skupno vsem tem knjigam je, da so postavljene na temelj Zahoda, na grško-rimski *logos*, na besedo, ki je bila na začetku, kakor pravi Janezov evangelij, in na krščanstvo, ki ga je rimsko cesarstvo najprej odklanjalo, ki mu je bilo najprej celo sovražnik, a je bilo potem le srečno sprejeto kot državna religija. Glavni dve temi, ki ju v teh knjigah obravnava, sta človeška lepota, ki lahko dosega svoj vrh v umetnosti, in krščanstvo, ki lahko to lepoto oplemeniti z Božjim duhom.

Vergilij - oče Zahoda ni zgolj „filološko estetsko razlaganje Vergilija in njegovega dela“,

kajti to bi bil „falsum, cefranje celote, ki ga opravljajo razcefrani duhovi“, kakor pravi Haecker sam v svojem uvodu k tej knjigi. Vergilija je samo mogoče razumeti s tremi ključi. Prvi ključ je Vergiljeva religija. Vergilij po svoji veroizpovedi ni mogel bil kristjan (krščanstva tedaj seveda še ni bilo), bil pa je kristjan po svoji duši, saj je duša vsakega človeka po naravi krščanska, kakor trdi filozof Tertullian, „anima humana naturaliter christiana“. Vergilij je bil adventistični pogan, ki ga v njegovi polnosti in celovitosti ni mogoče spoznati brez vere. Kristjan pa je bil tudi v tem, da je veroval v *fatum*, v usodo, ali pa, kakor je dobesedni prevod, v „izrečeno“, v tisto, kar je izrekovalc in izrečeno hkrati. To pa je tudi *summa* Vergilijeve teologije, da najvišjega boga enači z usodo.

Drugi ključ za razumevanje Vergilijevega opusa je njegova klasičnost. Vergilij je za Haeckerja vzor klasičnega umetnika. „Klasična umetnost je srečen primer srečanja največje umetniške moči z največjim predmetom, in sicer nekega enkratno danega trenutka, in sicer z največjim realnim predmetom – to je prvi stavek vse klasične umetnosti.“ Klasika torej ni zgolj neko obdobje, temveč je vrh vsake umetnosti, kajti vse druge oblike umetnosti so samo še razpadni produkti te klasike. Klasičen umetnik pa se odlikuje od drugih umetnikov po tem, da zna postaviti piko. V tej misli privre na dan Haeckerjev preroški dar, kajti v sodobni literaturi pike čedalje bolj izginjajo.

Tretji ključ, brez katerega ni mogoče odpreti šatulje Vergilijevih skrivnosti, je filozofija. Ni velike umetnosti brez velike filozofije in velike teologije. „Za izpridenjem kake velike pesniške nadarjenosti najdemo, ne glede na siceršnje vzroke, izpridenje filozofije; in kjer je odvržena resnična teologija, tam ne nastane le defektna filozofija, temveč tudi bolna, pohabljen umetnost.“ Tu pa Haecker spet meri na nemško klasiko, ki

jo utelešata Goethe in Schiller, ki pa sta oba v svojem poletu na Olimp strmoglavila zaradi pohabljenе religije. S tem pa nas je Haecker resnično za vedno poučil, kako je mogoče izpuliti plevel: treba je namreč odstraniti njegove korenine.

Navdihovalec te trojice Haeckerjevih glavnih del je torej Vergilij, ki ni samo vzor za klasičnega umetnika, temveč tudi za vsakega plemenitega človeka, ki ga je Haecker poimenoval po Vergiliju: *anima Vergiliana*, vergilijevska duša. Takšna duša, ki zna popolno ljubiti in s tem vse premaga - „Amor vincit omnia” (Ljubezen vse premaga), je tudi verz iz Vergilijevih *Eklog* - je pa samo možna, če je človek ustvarjen po Božji podobi.

To pa je tudi nadaljevanje trilogije v knjigi *Kaj je človek?* Haeckerjev odgovor sploh ni izviren in na prvi pogled ni presentljiv.

Preprosto se glasi: „Človek je ustvarjen po Božji podobi.” Kritičen duh bi zdaj lahko vprašal, v čem je potem Haeckerjeva zasluga, če preprosto vzame stavek iz Svetega pisma in ga prodaja za svojega. Važna pa ni ugotovitev sama, temveč globine, ki jih Haecker razvije iz tega stavka. Zakaj se danes namreč sploh postavlja to vprašanje o bistvu človeka? „Brez dvoma je torej glavni vzrok, zakaj danes tako aktivno in zaskrbljeno vprašujemo, kaj je človek, stiska in zadrega, kaj naj človek *počenja*.”

Kristjan pa ima s svetopisemskim odgovorom ključ za spoznanje, s katerim lahko razume vse človeštvo. S tem namreč, da je človek ustvarjen po Božji podobi, lahko pre-

maga nacionalizem, s to ugotovitvijo lahko razume vse narode in lahko tudi vsem narodom gospoduje. Gospodovanje pa se izkaže v umetnosti, ki je lahko tesno povezana s krščanstvom, kar je tudi tema tretje Haeckerjeve knjige v tej trilogiji, *Krščanstvo in kultura*. „Samo s krščansko vero lahko slovita evropska literatura znova doživi vstajenje v novi podobi, samo z njo lahko narodi zahoda vzdrže neizogibno soočenje z narodi vzhoda, krvavo in nekrvavo. Z Voltairom in Shawom tega ne zmorejo,” skoraj dogmatsko razglša v tej nedogmatični knjigi.

Tako je trojica popolna, tako je rešena krščanska verska resnica na vseh področjih: na področju lepega, ki jo predstavlja umetnost, na področju dobrega, ki velja tudi za gospodarjenje, in na področju pravičnega, ki naj bi bilo področje politike.

Če je torej Theodor Haecker izgubljeni sin, potem bi morali ob njegovi vrnitvi najmanj zaklati pitano tele, kar pomeni, da bi mu vsaj lahko izrazili spoštovanje, kakor je zapisano v *Priliki o izgubljenem sinu* (Lk 15,11-32). Kdor je torej pogrešanec, še ni pogubljen. Kajti veliko zla bi si lahko prihranili, če bi posvetili vsaj malo pozornosti temu filozofu, ki je še poznal temelje zahoda in mu zato lahko damo vzdevek „pozni vnuk Zahoda“, pozni, ker vendarle Zahod čedalje bolj pozablja svoj fundament, vnuk Zahoda pa, ker je bil temeljit poznavalec Zahoda, njegovega brezna in njegovega odrešenja.

Prevedel Jožef Hlebš